

— *Я*к ваш опікун і друг вашого дому я категорично заявляю, що ваша поведінка не витримує ніякої критики! Яблуко від яблуні недалечко падає! Ваш прадід, Царство йому небесне, сильно постраждав, бо хотів перший із-поміж усіх увільнити своїх хлопів від панщини, хоча кожен знає, що хлоп — то ліниве створіння, яке ні на що не годиться, а якщо йому трохи попустити, то він своїм благодійникам улаштує мазурську різню!¹ Він заразив, наче холерою, своїм лібералізмом дружину і дітей! Ваш батько потім увесь час водився з цими русинами²! І що ми маємо на сьогодні? Уся країна пожинає отруйні плоди отруйного сім'я демократії, яке вкинули тоді в гарячі голови наших предків Генцьо Чорний і «Стоваришення»³! Усі ці начебто патріотичні сили намагалися зламати освячені віками традиційні порядки! Вони думали, що хлопи їх підтримають, і через це ми зазнали поразок і в сорок шостому році, і в шістдесят третьому! Я вельми дивуюся, що вас нічому не навчили їхні помилки. Як зайдеш між реп'яхи, то й реп'яхів наберешся, а вовк, скільки його не годуй, до смерті

¹ Мазурська різня — виступи в 1846 році польських селян (мазурів) проти своїх «однокровних» шляхтичів-повстанців, яких вони віддавали австрійській владі або винищували самі.

² Русини — *тут*: українці.

³ Генцьо Чорний — Євгеній Хшонстовський, правник, один із провідників визвольного руху поляків Австрії за відновлення кордонів Польщі. «Стоваришення люду польського» — підпільне об'єднання польських карбонаріїв.

в ліс зиркає, — переконливо продемонстрував знання при-слів'їв, хлопів і вовків пан Бохенський, дідич¹ сусідньої По-никви, офіціаліст² до самих кісток. Предметом його найбіль-шої гордості був величний палацик над не менш величним ставком. Ну, і ще донька.

Для тих, хто не зрозумів: це він про мене. Я не удостоїв пана не те що словом — поглядом не удостоїв: занадто до-рогоцінний мій погляд, щоб розкидатися ним всебіч. Того й гляди, утратиш усю свою дорогоцінну гідність. Хоча... втрачати те, чим зроду не володів, — самі розумієте, не-просто.

Зате Януш здійснюється, мов коршун:

— Ви маєте рацію, мої родичі були шляхетними людьми і воліли сісти до Шпільберга³, ніж зрадити своїм переконан-ням! А де були ваші предки в ті буремні часи? Чому вони не підтримали повстанців? Чи не тому, що ховалися за спини гігантів, спостерігаючи здалеку, вдасться чи не вдасться їхня затія? Через таких, як ви, Річ Посполита досі пошматована лежить під чужою владою! І до речі, це наші, польські хлопи різали нашу-таки шляхту. Скільки серед них було руських, знаєте? Не знаєте, бо їх не було! Хоча ви — мій опікун і за-правляєте моїм маєтком, за чотири роки все зміниться, і я сам буду вирішувати свою долю. Тоді пан уже не зможе наказу-вати мені, шляхтичу з діда-прадіда, чиї предки ведуть свій рід з п'ятнадцятого сторіччя, кого мені приймати в себе вдома, а кого — ні! Мене виховували в демократичних традиціях, але таке поняття, як «честь», ще ніхто не скасував! Тому прошу пана негайно і поштиво перепросити мого товариша або... ми будемо зустрічатися тільки в офіційній обстановці в разі крайньої необхідності!

Ось так. Або-або. Жодних золотих серединок.

¹ Дідич — спадкоємець (пол.).

² Офіціаліст — державний службовець, що підкреслює своє польське похо-дження.

³ Шпільберг — замок у Брно, у ХІХ столітті — «тюрма народів» в Австрійській монархії.

Я продовжував пильно вивчати червону водицю у своєму келиху. Де двоє б'ються, там третій... гм, може спокійно м'яти ханьки¹ осторонь, навіть якщо він — головний винуватець бійки. Особливо якщо.

У вітальню ми перебралися після обіду, який тут чомусь починався о шостій вечора і під час якого пан Бохенський з донькою так прискіпливо придивлялися, чи я правильно орудую виделкою, ложкою і ножичком, що мені всерйоз хотілося їх розчарувати. Та шкода було Янека, він копірсався в себе в тарілці, наче бідна падчірка, а не господар. Панна Евеліна теж, як ведеться, їла мало, але делікатно.

А даремно. Тутешня куховарка пані Геня могла з найзвичайніших страв зробити королівську їжу. Я так вчора їй і сказав, коли мало не проковтнув свого язика разом із язиком теляти. Вона на мої слова лише скривилася і взяла до рук добрячого такого ножа, від чого бідний індик, який лежав перед нею догори пузом, уже обскубаний і добряче обсмалений, здається, тихенько здригнувся.

Нині весь тягар індичих потрухів у бульйоні, яловичини з капустою під гострим соусом, шпарагівки², тушеної зі сметанкою і білими грибочками, та пирога з яблук довелося взяти на себе нам із паном Бохенським. Він почервонів і шумно дихав, а я схопив келих і заховався у віконній ніші. Щоб не дуже було чути скрегіт моїх зубів...

Тим часом пан Бохенський задер підперезане пишною білою краваткою підборіддя і з войовничим гонором скомадував:

— Йдемо звідси, Ево, порядним людям нема чого робити в осиному гнізді! Ми, доню, пригріли на своїх грудях зміюку! Правду кажуть, у тихому болоті чортівня водиться! Я від тебе такого не сподівався, тому гроші на твоє утримання будуть урізані до мізера! І більше ніякого Парижа, ці університети —

¹ М'яти ханьки — ледарювати.

² Шпарагівка — спаржа (*тут і далі використані слова львівської говірки та злодійської мови Львова*).

розсадники нових віань, які нас погублять! Одна лише мати твоя, Царство їй небесне, була у твоїй сім'ї птахом високого польоту і не зналася зі всякою скверною! Я їй обіцяв, що прослідкую за твоїм вихованням! І я прослідкую!

Після такої рясно пересипаної приказками тиради пан Бохенський схопився на ноги, стиснув у руці тростину, повернувся всім пузом до доньки, і... панна Ева елегантно скинула зі свого пальчика перстеник, який у нас на чорному ринку потягнув би на цілих триста гульденів. По тому вони гонорово помарширували собі геть.

Усі тут говорили і діяли з гонором. Усі, крім мене. А де його взяти, гонор той, ніхто не каже. Вважається, що таким, як я, він сто літ не потрібний.

Може, й не потрібний, я з панами не сперечаюся. Я їх грабую.

— Я сам від себе такого не сподівався, — тихо промовив їм услід двадцятилітній панок, котрий так необачно назвав мене своїм товаришем. — Не сподівався, що зможу так легко говорити людям усе, що думаю. Виявляється, правда набагато простіша за брехню.

Що ти знаєш про брехню! І про правду...

— Ти мохом укриєшся, якщо просидиш тут безвилазно ще зо три тижні!

— Нехай, — махнув він рукою.

— Що нехай, що нехай?! — розлютилося щось усередині мене. — Дожився вже до мізера, скільки ще ти збираєшся скніти в цій норі на радість ворогам?!

— А вчора ти називав мій дім палацом...

— Ніби палац не може бути корою. Остання курка в пташнику знає, що потикатися в гості до пана Януша Губицького — марна справа: або він за п'ять хвилин попросить вас за двері, або взагалі не впустить. Тричі за три тижні до тебе присилали запрошення, і тричі ти відсилав посланців ні з чим. Ти ким себе вважаєш, примадонною італійської опери? Званий раут у вдови Агенора Голуховського, раут, від якого неможливо відмовитися, — «перепрошую, але дідич Накваші

заслаб»; полювання з маршáлком¹ і його хортами, — молодий пан, бачте, не зможе взяти участь, бо має наглу справу. А баль у намісництві, куди потрапляють тільки вибрані, щовівторковий баль, після якого запрошені стають членами вищого товариства, — до речі, наступного вівторка запрошення вже не прийшло! — чому пан не поїхав? Бо мусив сидіти у своєму палаці і в носі длубатися! Ні, щоб гонорово сісти в карету, шмагнути коней так, щоб аж піна летіла, із шиком вилізти з карети, наїстися і напитися на дурняка, перекинутися в карти з поважними людьми, ушкварити кадрилию з солоденькими панянками, попутно відбиваючись від надокучливих удовиць та привидів їхніх надокучливих чоловіків, котрі за життя так часто пленталися під нашими ногами...

Я ще довго міг би провадити в цьому ж дусі, — пробиває мене інколи на словесність, як ринву після прочистки, — якби Януш у відчай не замахав у мій бік рукою. Іншою він тримався за живіт. А що я такого сказав? Просто розлютився.

— С... скажи м... мені, звідки то все... ох, не можу... звідки курка то все може знати?

— От хай вона тобі і скаже, — буркнув я, повертаючись у свій звичний стан маломовності і невдоволеності світом.

— Ой, Мар'яне, ти коли-небудь мене вб'єш, — ледве вимовив Ян, утираючи сльози.

І то правда.

Але вголос я сказав зовсім інше.

— Оцей опікун, між іншим, терпів твої вибрики довше за всіх, — заявив, ніби мав право щось заявляти йому. — А ти розправився з ним без найменшого докору сумління, — осудив, ніби мав право судити його. Включно з його сумлінням.

Ян, далі тримаючись за живіт, поплентався до віконної ніші, звідки я цілий вечір недобре зиркав на світлицю, — найрозкішнішу світлицю з усіх, які будь-коли бачив. Правду мовити, небагато я бачив світлиць. Усе буди та халупи на очі потрапляли...

¹ Маршáлок — *тут*: голова Галицького крайового сейму.